

ISLAM JA SUOMALAINEN KOULU

ISLAMILAISET TIEDONLÄHTEET, PERUSPILARIT JA NIIDEN KÄYTÄNNÖN VAIKUTUKSET SUOMALAISESSA KOULUSSA

Pia Petäjä

Sinikka Piispanen

Mervi Ropponen

Ammatillisen opettajankoulutuksen
kehittämishanke
Huhtikuu 2013
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Petäjä, Pia; Piispanen, Sinikka; Ropponen, Mervi
Islam ja suomalainen koulu – islamilaiset tiedonlähteet, peruspilarit ja niiden käytännön vaikutukset suomalaisessa koulussa

Opettajankoulutuksen kehittämishanke 34 sivua
Huhtikuu 2013

Suomen kansainvälistyminen on johtanut erilaisten kansallisuuksien ja kulttuuri-en kohtaamiseen kouluympäristössä tuoden myös opettajan työhön uudenlaisia haasteita. Koulujen ihmissuhteet ovat opettajien ja oppilaiden verkosto, joissa erilaiset uskonnot, arvot, säännöt ja käytännöt kohtaavat.

Tässä kehittämistyössämme nostimme esiin keskeiset islamin tiedonlähteet ja peruspilarit sekä näiden vaikutukset muslimien arkeen ja suomalaiseen kouluun. Lähestyimme islaminuskonnon näkyvyyttä koulumaailman arjessa sekä tarkastelimme yleisesti niitä ilmiöitä, joihin opettaja työssään saattaa törmätä. Lähtökohtaisesti työmme sisältö ei ollut kaikenkattava pelkästään jo siksi, että islaminuskonnon tulkinnat eri kansallisissa ja heimollisissa kulttuureissa ovat kovin erilaiset. Suomessakin on kuitenkin tärkeää tuntee islamilaisen tiedon lähteet; Koraanin perusviestit ja –tulkinnat sekä niistä nousevat islamin peruspilarit. On oleellista ottaa huomioon muslimien prioriteetit ymmärtäen miksi ja miten he elävät arjen sekä kokevat koulumaailman.

Arjen käytännön kulttuurisista ja uskonnollisista eroavaisuuksista nostimme esille yleisesti muun muassa muslimien ruokavalioon ja pukeutumiseen liittyvät käytänteet. Koulunkäynnin suhteen esittelimme esikoulun ja peruskoulun opetuksessa muslimille esiin tulevia poikkeuksellisia tilanteita, joiden käytänteitä myös kannattaisi pohtia ja sovitella yhdessä koulun opettajien kanssa. Nämä tilanteet liittyvät lähinnä oman uskonnon ja oman kielen opetukseen, taideaineiden opetukseen ja tyttöjen liikunnan opetukseen.

Koulun ja kodin välinen yhteistyö on kaikille tärkeää lapsille tärkeää, mutta maahanmuuttajien kohdalla se voi olla erityisen haasteellista pelkästään jo yhteisen kielen puutteen vuoksi. Erilaisten tukitoimien, tulkkien ja erityisesti oikean asennoitumisen kautta välttää varmasti monelta ongelmalta.

Halusimme myös elävöittää ja syventää aihettamme haastatteleamalla suomalaista naisopettajaa, jolle islamin uskonto on tuttu asia sekä henkilökohtaisesti työelämän kautta. Haastattelun aikana korostui erityisellä tavalla juuri ihmisten erilaisuus; myös islamin uskonnossa. Opettajan tulee tulla tietoiseksi ja ymmärtää kunkin oppilaan lähtökohdat.

Asiasanat: islam, koraani, opettajuus, koulu

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	ISLAMILAINEN TIETO JA ISLAMIN PERUSPILARIT	5
	2.1 Islamilaisen tiedon lähteet.....	6
	2.1.1 Koraani.....	6
	2.1.2 Koraanin tulkinnan suuntaukset.....	8
	2.1.3 Sunna.....	9
	2.1.4 Yksimielisyys ja analogia	10
	2.2 Islamin viisi peruspilaria	10
	2.2.1 Uskontunnustus	11
	2.2.2 Rukous.....	13
	2.2.3 Paasto.....	14
	2.2.4 Almuvero.....	15
	2.2.5 Pyhiinvaellus.....	16
3	MUSLIMIEN ARKI	18
	3.1 Ruokavalio	18
	3.2 Muslimien pukeutuminen	19
	3.3 Muslimit opetuksessa.....	21
	3.3.1 Esiopetus	21
	3.3.2 Muslimilapset peruskoulussa	22
	3.3.3 Suomen kielen opetus.....	22
	3.3.4 Oman kielen opetus	23
	3.3.5 Taideaineiden opettaminen muslimioppilaille.....	23
	3.3.6 Muslimityttöjen osallistuminen koululiikuntaan	23
	3.4 Kouluruokailu	24
	3.5 Uskonnonharjoittaminen koulun aikana	25
	3.6 Paastoaminen koulussa	25
	3.7 Koulun ja kodin välinen yhteistyö	26
4	OPETTAJAN KOKEMUKSIA.....	27
	4.1 "Erilaiset lähtökohdat"	27
	4.2 "Ruuan ympärillä koettua"	28
	4.3 "Naisen asema".....	28
	4.4 "Mikä minun on koko suvun"	29
5	YHTEENVETO	31
	LÄHTEET.....	34

1 JOHDANTO

Parin viimeisen vuosikymmenen aikana yhteiskuntamme on muuttunut monin eri tavoin. Nämä muutokset ovat koskettaneet merkittävästi myös koululaitosta. Tämän kehittämishankkeen tarkoitus on lähestyä islaminuskonnon näkyvyyttä koulumaailman arjessa sekä tarkastella yleisesti niitä ilmiöitä, joihin opettaja työssään saattaa törmätä. Lähtökohtaisesti työmme sisältö ei ole kaikenkattava pelkästään jo siksi, että islaminuskonnon tulkinnat eri kansallisissa ja heimollisissa kulttuureissa ovat kovin erilaiset. Erilaisuuden taustalla ovat sekä kansojen tarinat että myös Koraanin kielen monimerkityksellisyys. Osalle uskonnon harjoittaminen on arkipäivää, toisille vain osa heidän kulttuuriaan. Suurin osa muslimeista myös lukee Koraanin käännöstä eikä alkuperäistä Koraania.

Tarkoituksemme on absoluuttisten totuuksien sijaan nostaa esiin lähinnä käytännön tilanteita, jotka tulisi huomioida ja keskustella muslimioppilaan tai hänen perheensä kanssa joko ongelmien ilmaantuessa tai sitten ennaltaehkäisevässä orientaatioissa. Miten suomalaisen koulun ja muslimioppilaan koulunkäynnin yhteistyö ja -ymmärrys olisi mahdollisimman mutkatonta?

Aluksi tarkastelemme islamin uskontoa ja Koraania yleisesti sekä perehdymme sen kokonaisvaltaiseen merkitykseen muslimin elämässä. Islamin viisi peruspiilaria ovat läsnä jokapäiväisessä elämässä ja koskettavat montaa käytännön asiaa. Näiden asioiden tiedostaminen on nykyopettajalle tarpeellista. Kolmannessa luvussa keskitytään kirjallisuuden pohjalta muslimin arkeen ja koulumaailman kokemuksiin. Koulun arjesta nousee esiin monenlaisia tilanteita, jotka liittyvät esimerkiksi pukeutumiseen, ruokailuun ja liikunnanopetukseen; unohtamatta naisen aseman erilaisuutta.

Luvussa neljä syvennämme tuota koulumaailman kokemusta ja esittelemme yhden opettajan kokemuksia haastattelun pohjalta. "Maija" on naimisissa islaminuskoisen, ulkomaalaisen miehen kanssa ja työssään kielten opettajana yli 20 vuoden ajan, hän on tavannut lukuisia islaminuskoisia oppilaita. Haastattelutilanteessa oli mukana myös "Maijan" aikuinen tytär, joka kertoi myös omasta uskonnosta seuranneita kokemuksistaan kouluvuosiltaan.

2 ISLAMILAINEN TIETO JA ISLAMIN PERUSPILARIT

Käymme läpi islamin lähteet eli Koraanin, sunnan, yksimielisyyden ja analogian. Koraanin tulkintasuuntaukset ovat omana tiedonlähteenään, sillä valitulla tulkinalla on keskeinen osa siinä, minkälaisena Koraanin tieto koetaan tai miten kirjaimellisesti sen mukaan tulee toimia. Varsinaisen islamin ytimen eli Koraanin lisäksi muslimeilla on paljon perimätietoa siitä, miten Mohammed eli ja miten tämä hadithiksi kutsuttu perimätieto voidaan ottaa osaksi elämää. Islamin synthyistoria liittyy profeetta Muhammadiin. Koraani, islamin muut peruslähteet ja varhaiset historiateokset kertovat profeetan elämästä hyvinkin yksityiskohtaisesti, ja näitä tietoja muslimit usein siteeraavat. Länsimainen islam-tutkimus on viime aikoina asettanut tämän aineiston kyseenalaiseksi ja täten uusimman tutkimuksen mukaan tiedämme vain vähän islamin varhaisimmasta historiasta ja profeetta Muhammadin elämästä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että muslimien puheessa ja käytännöissä profeetan teoilla olisi yhtään vähempää painoarvoa. (Hämeen-Anttila 2004, 13.) Islamin lähteiden jälkeen esittelemme islamin viisi peruspilaria, jotka organisoivat muslimien elämän.

Profeetta Muhammadin eläessä ihmiset kääntyivät ongelmatilanteissa suoraan hänen puoleensa. Muhammadin kuoltua syntyi tarve selittää ilmestysten pohjalta kirjoitettua Koraania. Muslimit usein uskovat ja toimivat vahvasti uskontonsa mukaisesti. Uskon ”määrää” tai syvyyttä ei voi aisteilla havaita, mutta muslimit pitivät kiinni rituaaleista ja puhuivat uskonnostaan paljon ja mielellään. Vaikka joillekin muslimiopiskelijoille voi olla hankalaa saada tehdyksi viiden minuutin kestoiset helpot kotitehtävät, he nousevat mielellään aamuneljältä rukoilemaan.

Sekularisoituneessa eli maallistuneessa Euroopassa uskonto on usein liturginen työkalu tiettyihin tilanteisiin elämässä: kun menemme naimisiin tai haudaan, kastamme lapsia, tai he pääsevät ripille. Arabit ovat usein luonteeltaan leikki-mielisiä, he rakastavat tarinoita, hyvää ruokaa ja juomaa, puhtautta ja mukavuutta. Islamin suhteen he ovat vakavia, ja siitä ei kuule juuri leikkiä lasketta- van. Koululuokissa saattaa olla opiskelijana poliisi, joka seuraa opettajan opetusta uskonnollisesta näkövinkkelistä – eli siitä puhuuko opettaja islaminvastaisia asioita.

Tässä vaiheessa on hyvä todeta, että Islamissa erotetaan kaksi pääsuuntaa, sunnalainen ja shiialainen. Koska sunnalainen suuntaus on vallitseva ja suurin osa uskonnon harjoittajien käytännöistä on samoja, emme tässä työssä keskity suuntausten erilaisuuksien tarkkaan läpikäymiseen. Sunnalainen oppi on islamin hallitseva suuntaus ja siinä uskonnollinen auktoriteetti on Koraanissa ja sunnassa, joiden lisäksi yhteisön yksimielisyys (ijmá) muodostaa tärkeän lisälähteen ja analogiapäätelmät (qiyás) tekniikan, jolla kolmesta muusta lähteestä saadun tiedon perusteella voidaan johtaa lisää tietoa. (Hämeen-Anttila 2004, 88–89.)

2.1 Islamilaisen tiedon lähteet

2.1.1 Koraani

Koraani on Jumalan sanaa sellaisenaan. Koraani on olemassa vain arabiaksi ja muunkielisiä Koraaneja pidetään alkuperäisen Koraanin tulkintoina tai selitysteoksina, joilla ei ole arabiankielisen Koraanin auktoriteettia. Käytännössä useimmat muslimit eivät osaa arabiaa, sillä muslimeista on arabeja alle viidenes. Edes kouluja käymättömät syntyperäiset arabianpuhujat eivät kunnolla kykene ymmärtämään Koraanin kieltä, koska puhuttu arabia on huomattavan erilaista Koraanin aikaisesta kirjakiielestä. Koraani on suoraan Jumalan omaa puhetta ja sen sisältämä totuus on ikuinen ja muuttumaton. Koraani on kuitenkin monimerkityksellinen ja siten vaikea ymmärtää yksiselitteisesti. Muslimit itsekin kertovat usein, että vaikka he osaisivat täydellistä arabiaa, he eivät voi ymmärtää Koraania täysin. (Hämeen-Anttila 2004, 89–90.)

Koraanin teksti on pääsääntöisesti hyvin väljää ja sen tyyli on pikemmin runollinen kuin asiaproosalle luonteenomainen. Koraanissa on melko vähän tarkkaa lakitekstiä tai muita yksityiskohtaisia määräyksiä uskovaisille. Näitä löytyy lähinnä perhe-, rituaali- ja perintölainsäädännön alalta, ja käsitys islamin laista shariasta kokoelmana muslimien elämän pienimmistäkin yksityiskohdista määräävinä säädöksinä perustuu enemmän sunnaan kuin Koraaniin. Koraani on enemmän yleisiä moraalin ja sosiaalisen vastuuntunnon korostamista sekä teologis-

ten peruskäsitysten esittelyä, kuten yksijumalaisuus ja viimeinen tuomio, kuin pikkutarkkaa lakitekstiä. (Hämeen-Anttila 2004, 90–92.)

Koraanin lukijalle tekstin väljyys voi olla yllätys. Koska muslimit usein kertovat spontaanisti mikä on haram eli islamin vastaista (tai ei sen mukaista) tai halal eli islamin mukaista, voi asiaan perehtymätön olettaa Koraanin olevan kokoelma tarkkoja kehotuksia ja kieltoja. Näin ei siis ole, vaan perimä ja sunna sanelevat muslimien tarkemmat käyttäytymisen sekä oikean ja väärän käytännöt, ennen kuin Koraani. Koraanin kielen yleinen runollisuus tekee siitä tulkinnoille avointa, ja koska Koraanin kieli ei pyri olemaan yksiselitteistä asiaproosaa, sen jakeita voidaan helposti käyttää eri yhteyksissä eri tavoin. Koraanin tekstin ymmärtämisestä säätelee islamissa pitkä selityksperinne (tafsír), joka liittyy Koraanin jakeet tiettyihin historiallisiin tilanteisiin ja selittää muiden muassa kielellisesti ongelmallisia kohtia. Tämän lisäksi islamilaisessa yhteisössä on Koraanin allegorinen tulkinta (ta'wíl), jossa tekstin pinnallisen tulkinnan lisäksi pyritään löytämään sen syvällisemmät merkityskerrostumat. (Hämeen-Anttila 2004, 92–93.)

Koska Koraani on muslimien mukaan Jumalan omaa ikuista puhetta, sen tekstin ei katsota kehittyneen tai muuttuneen historiansa aikana, vaan sen uskotaan välittyneen pienimmissäkin yksityiskohdissaan turmeltumattomana ja muuttumattomana läpi historian. Shiialaisten suhtautuminen tähän kysymykseen on jännitteinen, sillä shiialaisuudessa elää vahvana myös ajatus siitä, että nykyään käytettävästä Koraanista on yhteisön varhaisvaiheessa poistettu kohtia, jotka olisivat osoittaneet shiialaisten kunnioittaman ensimmäisen imaamin olleen Jumalan ja profeetan nimittämä yhteisön johtaja. Shiialaiset ovatkin toisinaan pitäneet nykyistä Koraania turmeltuna laitoksena. Viime vuosisadan aikana shiialainen kritiikki Koraania kohtaan on ollut hyvin vaimeaa ja kysymys Koraanin täydellisyydestä haudattu syvälle teorian tasolle. Käytännössä nykypäivän shiialaiset suhtautuvat käytettävään Koraaniin yhtä kunnioittavasti kuin sunnalaisetkin, vaikka teorian tasolla shiialainen oppineisto ei koskaan ole selkeästi luopunut Koraanin väärentämiseen liittyvistä opeistaan. (Hämeen-Anttila 2004, 93–94.)

Uskonnollisen auktoriteetin lähteenä Koraani on ylin. Toisaalta sunna säätelee Koraania, sillä usein Koraanin tekstin merkitys käy tarkemmin ilmi vain siihen liittyvän perinteen valossa. Näin Koraanin teksti asettuu teoriassa ylimmäksi auktoriteetiksi, mutta tekstin ymmärtäminen ja tulkitseminen ovat sidoksissa

sunnaan, joka näin käytännössä on Koraania merkittävämpi lain lähde. (Hämeen-Anttila 2004, 96.)

2.1.2 Koraanin tulkinnan suuntaukset

Koraania voidaan tulkita usealta eri kantilta. Se on kielellisesti haasteellista ja monien osien kuten lainsäädännön osalta tulkinnanvaraista. Eksoteerinen tulkinta pyrkii Koraanin yleiseen, kielelliseen tulkintaan. Tyypillisessä tulkinnassa edetään jakeittain ja jokainen jae selitetään erikseen. Esoteerinen tulkinta katsoo Koraania filosofisten ja mystisten oppien lävitse, ja tällainen tulkinta kertoo enemmän oppirakenteista kuin itse Koraanista. Käytännöllinen tulkinta alkoi kun Koraania ryhdyttiin kääntämään kansankielille. Tällöin uutena ajatuksena nousi, että jokainen muslimi voi toimia itse Koraanin tulkitsijana. Jotkut tulkitsijat liittivät Koraanin nykyaikaan vastaamaan jokapäiväisen elämän kysymyksiin, eikä Koraanin jättämiä aukkoja pitänyt selittää perimätiedolla ja tarinoilla. Sen sijaan Koraani piti selittää Koraanilla eli etsiä selitys jakeiden vaikeisiin kohtiin niiden helpommin ymmärrettävistä kohdista. Käytännöllisessä tulkintasuuntauksessa pyritään toisinaan myös sovittamaan tieteellinen ja uskonnollinen maailmankuva toisiinsa. Koraanin luonnontieteellisen tulkinnan mukaan kirjan ymmärtäminen on ollut mahdollista vasta nykyaikana. Jumala lähetti sanansa varhaisille muslimille, mutta vasta tieteen kehitys on paljastanut sen merkityksen ja kaikki luonnontieteen tulokset löytyvät jo Koraanista. Filologinen tulkinta katsoo, että Koraania tulee tulkita vain Koraanin kautta. Koraania tulisi ymmärtää, niin kuin sen ensimmäiset kuulijat 600-luvun alussa ymmärsivät sen, eikä sitä saisi lukea myöhempien aikojen ajatusten pohjalta. (Hämeen-Anttila 2006, 166–187.)

Käytännössä muslimit käyttävät näitä Koraanin tulkintatapoja limittäin, päällekkäin ja yhtäaikaisesti arjessa. Muslimit voivat kertoa yllättävänkin kuuloisia asioita siitä, mitä Koraanissa on kerrottu, mutta nykyajassa tiedetään myös tieteellisin perustein. Esimerkkejä löytyy myös Internetistä runsaasti, ja niissä kerrotaan Koraanin oikeassa olemisesta tieteen aloilla aritmetiikasta astrofysiikkaan, vaikka ihmisten harjoittama tiede ei vielä Koraanin ilmestymisen aikana 600-luvun puolivälissä ollut edistynyt sille tasolle. Näin valon nopeus, ihmisen aivotoiminta ja muurahaisten kommunikointitaito mainitaan teksteissä ja perustellaan Koraa-

nin oikeutta näiden löytymisellä muslimien pyhästä kirjasta. (http://www.speed-light.info/miracles_of_quran/speed_of_light.htm)

Kertomuksia on runsaasti myös taiteilijoista, tunnetuista henkilöistä tai tieteen-tekijöistä, jotka ovat kääntyneet muslimiksi havaittuaan tutkimustensa ohella islaminuskon tieteellisen paikkansapitävyyden. (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_convert_to_Islam). Eräs tarina on, että astronautti Neil Armstrongin ollessa avaruudessa, hän kuuli islamilaisen rukouksen ja kääntyi muslimiksi. Väite on sittemmin kumottu. (http://wikiislam.net/wiki/Neil_Armstrong_%28Conversion_to_Islam%29)

Tarkoituksemme ei ole mitätöidä ainuttakaan faktaa, asiaa tai tarinaa, vaan tuoda esiin vilkas ja monitasoinen keskustelu islamin ympärillä. Paitsi tietoa, myös epätietoa liikkuu aina, kun asia on tärkeä ja asioilla voi olla monta puolta. Siksi onkin tärkeä tarkastella sitä, mitkä ovat islamilaisen tiedon lähteet.

2.1.3 Sunna

Sunnalla tarkoitetaan profeetta Muhammadin esikuvallista elämäntapaa, sitä miten hän menetteli missäkin tilanteessa. Muslimien tulee omassa elämässään noudattaa profeetan esikuvaa. Paitsi käyttäytymiseen, profeetan esikuva vaikuttaa myös usean arabimiehen ulkonäköön. Näin arabimiehillä on usein parta tai viikset vaikka he muutoin ajelevat karvat tarkasti, koska heidän mukaansa profeetta Muhammadilla on ollut parta. Nykyajan miehet kuitenkin pitävät parturissa leikattuja tyylieltyjä parin millin partoja yhdistäen siisteyden, muodikkuuden, ulkonäön ja profeetta Muhammadin esimerkin. Myös sunnalla on jumalallinen auktoriteetti, sillä toimiessaan kaikkien myöhempienkin muslimien esikuvana profeetta Muhammad oli synniltä suojattu ja menetteli elämässään oikein ja jumalan innoittamana. Kun profeetta oli elossa, häneltä saattoi kysyä miten toimia missäkin tilanteessa. Profeetan kuoltua islamin yhteisön piti muistella hänen käytöstään ja sanojaan eri tilanteissa ja näin syntyi lyhyitä kertomuksia siitä, mitä profeetta oli millaisessakin tilanteessa sanonut tai tehnyt. Nämä kertomukset välitettiin ensin suullisessa muodossa ja alettiin 700-luvulla kirjoittaa muistiin ja näitä hadítheja alettiin koota laajemmiksi kokoelmiksi. Hadíthit käsittelevät

monenlaisia asioita arkipäiväisistä ruokailuihin ja peseytymiseen liittyvistä ohjeista pyhiin hadítheihin, joiden katsotaan olevan suoraan Jumalalta. (Hämeen-Anttila 2004, 97–101.)

2.1.4 Yksimielisyys ja analogia

Kun muslimien valtakunta levisi Arabian niemimaalta sitä ympäröiville alueille, he törmäsivät roomalaisten ja juutalaisten perinnäistapoihin, ja samoin arabeilla itsellään oli vanhoja pakanuuden ajalta olevia tapoja ja käytäntöjä. Kun islamilainen lainsäädäntö yhtenäistyi 700-luvulta alkaen, se törmäsi lukuisiin oikeudellisiin käsityksiin, joita Koraani ei perustellut mutta ei ollut niiden kanssa ristiriidassakaan. Usein katsottiin seuraavaksi hadítheja ja pyrittiin löytämään yksimielisyys, jolla tarkoitetaan kaikkien tai käytännössä johtavien uskonoppineiden yksimielisyyttä. (Hämeen-Anttila 2004, 101–102.)

Islamin yhteisö perehtyi valloitusotien jälkeen ympäröivän maailman filosofiseen perintöön ja tutustui kreikkalaisperäiseen logiikkaan. Logiikan sovellutuksia on uuden tiedon hankkiminen aiemmin hyväksytyjen tosiasioiden perusteella. Täten uutta islamilaista uskonnollista tietoa voidaan saada myös analogisen päättelyn kautta. Jos viini on kielletty muslimeilta, miten heidän tulee suhtautua viskiin? Analogisesti voidaan päätellä seuraavasti: Jumala on kieltänyt viinin juomisen. Muiden vastaavien säännösten perusteella voidaan päätellä että kielon syy on viinin juovuttava vaikutus. Näin ollen muutkin juovuttavat aineet ovat kiellettyjä, ja täten viski on kiellettyjen listalla. (Hämeen-Anttila 2004, 103–104.)

2.2 Islamin viisi peruspilaria

Muslimien peruspilarit ovat läsnä jokaisessa päivässä. Satunnainen vierailija pitää isoa rukousmattoa ostoskeskuksen käytävällä jonkinlaisena pehmusteena tai lattian suojana remonttitöiden aikana, mutta kävellessään se yli tajuaa kävelvänsä rukousmatolla. Matolla on tarkoitus rukoilla, joten sitä ei tule liata. Näitä

uskonnollisia rituaaleja ja tykötarpeita on arabimaissa arjen ympäristössä paljon, ja ei-muslimit oppivat ne nopeasti huomioimaan.

Peruspilareita ovat uskontunnustus, rukous, paasto, almuvero ja pyhiinvaellus. Kaikkien uskonnollisten velvollisuuksien kohdalla tulee muistaa, että ne sitovat vain täysi-ikäisiä ja täysivaltaisia musliminaisia ja – miehiä yhtäläisesti. Alaikäisten tai holhouksenalaisten ei tarvitse noudattaa näitä velvollisuuksia. (Hämeen-Anttila 2004, 109.)

Moni käytännön asia koskettelee näitä viittä peruspilaria, ja ne säätelevät muslimien elämää. Ei välttämättä ole hyvä ajatus mennä paaston aikaan esimerkiksi myyntimatkalle muslimimaihin, koska tällöin muslimit priorisoivat rukoilun ja paastoamisen, ja ovat päivällä väsyneitä ja nälkäisiä.

2.2.1 Uskontunnustus

Uskontunnustus käännetään muille kielille hieman eri tavoin. Useimmiten löytää seuraavan: ”Ei ole muuta Jumalaa kuin Allah, ja Muhammed on Hänen sanansaattajansa” (<http://www.islamopas.com/shahada.html>). Jaakko Hämeen-Anttila, joka on kääntänyt Koraanin suomeksi, kääntää uskontunnustuksen kuulumaan: ”Ei ole muuta jumalaa kuin Jumala, ja Muhammad on Hänen lähettiläänsä” (Hämeen-Anttila 2004, 110).

Uskontunnustuksen lausuminen – mieluummin mutta ei välttämättä arabiaksi – vaakaassa tarkoituksessa ja mielellään muslimitodistajien kuullen tekee ihmisestä muslimin, ja käytännössä tämä suoritetaan yleensä moskeijassa. Jumala on islamissa hyvin samantyyppinen kuin kristinuskossakin: ainoa luoja, kaikkivaltias, kaikkietävä, kaikkihyvä ja armollinen, luomakuntansa parasta tarkoittava. Islamissa monijumalaisuus on raskain synti. (Hämeen-Anttila 2004, 111.)

Monet muslimit käyttävät islamin Jumalasta arabiankielistä nimeä Allah. Tämä voi sikäli olla harhaanjohtavaa, että myös kristityt arabit käyttävät Jumalasta myös sanaa Allah. Käytännössä keskusteluissa on yleensä selvää muusta keskustelun kontekstista johtuen, puhutaanko muslimien Allahista vai kristittyjen

Jumalasta. Toisaalta ei voida unohtaa sitä seikkaa, että arabimaissa on huomattaviakin kristittyjä vähemmistöjä. (Hämeen-Anttila 2004, 114.)

Mielestämme merkittävin teologinen ero islamin ja kristinuskon välillä on juuri uskontunnuksessa. Kristityille Jeesus on Jumalan poika, mutta islamissa Jeesus oli profeetta. Kristinuskon pyhässä kolminaisuudessa on Jumalan lisäksi Jeesuksen ja pyhä henki, islamissa on yksi Jumala. Ulkopuolisen silmin katsottuna pienehköistä teologisista eroista on johtunut isoja konflikteja. Kun islamia katsoo ulkopuolelta, erot vaikuttavat suuremmilta kuin ne itse asiassa ovat. Uskonnoissa on selvästi enemmän samaa kuin erilaisuutta.

Koraani on profeetta Muhammadin vastaanottama Jumalan sana, eikä Muhammadilla ollut minkäänlaista kirjoittajan roolia Koraanin syntymisessä. Muhammadilla on kuitenkin korkea asema Jumalan edessä ja perimätieto kertoo hänen tekemistään ihmeistä. Muhammadissa yhdistyy sekä passiivinen Jumalan tahdon välittäjä että aktiivinen malli-ihminen. Mielenkiintoista onkin, että Muhammad vaikutti olevan islamissa lähes arvostetumpi hahmo kuin Jeesus kristinuskossa. Profeetan saama kunnioitus muslimien keskuudessa on syvää ja kattavaa, ja profeetan pilkkaaminen on aina mielletty pahimpana mahdollisena tekona monijumalaisuuden jälkeen. (Hämeen-Anttila 2004, 117–118.)

Näin esimerkiksi Salman Rushdien Saatanalliset säkeet sai jyrkän vastaanoton ja tanskalainen pilapiirrokskohu oli odotettavissa. Mielenkiintoista onkin, että länsimaalaiset julkaisevat islamilaisia kiukuttavia julkaisuja ja sitten ihmettelevät miten niistä voi hermostua asettaen sananvapauden muiden uskontojen kunnioituksen edelle. Huomionarvoinen kysymys on, osaavatko länsimaiset kulttuurit tulkita ja ennakoida muslimien käyttäytymistä ja reagointia uskontoaan kohtaan suunnattuihin ärsykkeisiin. Eräs tulkinta esimerkiksi Tanskan pilapiirroksen aiheuttamasta kuohunnasta on se, että pahinta oli pilapiirroksen profeetta Muhammadin turbaanissa oleva uskontunnustus ja sen halventaminen, ei niinkään länsimaissa esitetyt selitykset kuten esimerkiksi pommi Muhammadin turbaanissa ja Muhammadin ruokkoamaton ulkonäkö. Tämä aspekti jäi kuitenkin täysin huomiotta julkisessa keskustelussa, vaikka sillä on täytynyt olla merkitystä.

2.2.2 Rukous

Rukous näkyy muslimin elämässä säännöllisimmin ja rytmittää päivittäisen elämän uskonnon mukaan. Muslimi rukoilee viisi kertaa päivässä. Rukous koostuu osista, joihin kuuluu Koraanin jakeiden lukeminen arabiaksi sekä säädellyt ruumiinliikkeet kuten seisominen, kumartuminen, maahan heittäytyminen ja istuminen. Yksittäinen rukous koostuu rukoussarjoista, joiden määrä riippuu rukoushetkestä. (Hämeen-Anttila 2004, 120.)

Rukoukset tulee suorittaa tiettyinä aikoina ja islamilaisissa maissa niitä edeltää julkinen rukouskutsu. Vaikka nykyisin suurin osa rukouskutsuista tulee nauhoitettuna, on rukouskutsu tunnelmaa luova ja kaikkien rukouskutsun kuulevien ihmisten aikataulua rytmittävä. Se luo myös elävän islamilaisen ja arabialaisen kulttuurin läsnäolon tuntua.

Vuorokauden rukoushetket ajoittuvat aamuun, keskipäivään, iltapäivään, iltaan ja alkuyöhön ja periaatteessa muslimin kuuluu pitää kaikki nämä rukoushetket, ellei hänellä ole pakottavaa syytä olla rukoilematta. Rukouksia voidaan myös korvata rukoilemalla ne myöhemmin, mikäli ei pääse rukoilemaan niitä oikeana aikana. Perjantain keskipäivänrukous on muita tärkeämpi ja siihen liittyy moskeijassa pidettävä perjantaisaarna. Poliittisesti merkittävää onkin, että usein mielenosoituksen ja mellakat tapahtuvat perjantairukousten jälkeen. (Hämeen-Anttila 2004, 121.)

Rukoileminen on mahdollista joko yksityisesti tai moskeijassa, jota pidetään varsinkin miehille ansiokkaampana, mutta monien oppineiden mukaan naisten on ansiokkaampaa rukoilla kotona. Moskeijassa naiset ja miehet rukoilevat rivistöinä eri moskeijan osastoissa. (Hämeen-Anttila 2004, 121.)

Kouluissa toimitaan usein siten, että naiset jäävät luokkaan rukoilemaan ja miehet menevät moskeijaan, joka saattaa olla erillinen huone tai vaikkapa rakennuksen aulatilaa. Matot ilmestyvät jostakin rukoilijoiden käteen eli ne on kääritty lähettyville sivuun. Koska joka paikassa tulee olla mahdollista rukoilla, myös käytännön järjestelyt ja tykötarpeet kuten pesupaikat ja matot ovat aina vieressä tai lähettyvillä.

Rukousta johtaa yksi rukoilijoista, imaami, ja rukoustenjohtajana voi toimia periaatteessa kuka tahansa täysivaltainen miespuolinen muslimi, toisten mukaan naisten rukouksia voi johtaa myös nainen. Useimmilla moskeijoilla on oma vakiomaaminsa, joka rukousten johtamisen lisäksi hoitaa myös hautauksia ja avio- liittoon vihkimisiä. Rukoilemisen tulee tapahtua rituaalisesti puhtaassa tilassa, joka edellyttää sitä, että rukoilija itse puhdistautuu pesemällä kätensä, kasvonsa ja jalkansa ja paikan tulee olla puhdas ja ulkopuolisesta maailmasta rajattu, mikä tavallisesti järjestetään levittämällä erityinen rukousmatto rukouspaikaksi. Rukoillessaan muslimit kääntyvät kohti Kaaban temppeliä Mekassa. (Hämeen-Anttila 2004, 121–122.)

2.2.3 Paasto

Rukous rytmittää muslimien päivää, paasto rytmittää kalenterivuotta. Paaston eli Ramadan-kuukauden ajan muslimien tulee paastota joka päivä aamuhämärästä iltahämärään, mikäli hänellä on siihen terveydelliset ja muut edellytykset. Paasto tarkoittaa ruoasta kieltäytymisen lisäksi pidättäytymistä kaikista juomista ja nautintoaineista kuten tupakasta ja sukupuoliyhteyden harjoittamisesta. Tämän lisäksi tulee paastota pahoista teoista ja sanoista, ja paaston sisäinen ja moraalinen puoli on hyvin tärkeä. Rukoileminen ja Koraanin lukeminen ovat erityisen ansiokkaita tekoja paastokuukauden aikana samoin kuin moskeijassa oleskelu. (Hämeen-Anttila 2004, 124–125.)

Sairaus, matkustaminen tai muut satunnaiset esteet ovat perusteita sille, ettei muslimin tarvitse – eikä hän ehkä saakaan – paastota, mutta paastoamatta jääneet päivät tulee korvata myöhemmin kun este ei enää vaikuta. Koska islamilainen ajanlasku noudattaa kuukalenteria, kuukaudet kiertävät aurinkokalenterin ympäri, joten myös paastokuu kiertää ympäri vuoden. Kuumilla alueilla kesään osuva paasto on raskas noudattaa, ja jos vaikkapa Lapissa paastokuukausi osuu yöttömän yön aikaan, pimeä ei laskeudu lainkaan. Milloin luonnollisen hämärän noudattaminen on mahdotonta tai hyvin vaikeaa, on tapana noudattaa joko lähimmän muslimimaan, Mekan tai kunkin kansallisuuden perinteisten alueiden aikatauluja. Näin vaikkapa Rovaniemellä asuva egyptiläinen muslimi nou-

dattaisi Egyptin paaston alkamis- ja päättymisajankohtia. (Hämeen-Anttila 2004, 125–126.)

Paastokuun alku ja loppu määräytyvät kuun havaitsemisen mukaan. Kuukauden alku ei riipu tähtitieteellisistä laskelmista vaan siitä, onko kuusta inhimillistä näköhavaintoa tietyllä alueella. Kuukausi alkaa kun luotettava todistaja todistaa nähneensä kuun, ja se päättyy siihen, että seuraava kuukausi alkaa samoin tavoin. (Hämeen-Anttila 2004, 127.)

Paastokuukauden päättymistä juhlitaan näyttävästi ja juhla alkaa viimeisen paastopäivän päätyttyä. Sille on tyypillistä ystävien joukkoon kokoontuminen, hyvin syöminen ja usein myös uusien vaatteiden pitäminen. Paaston aikana valmistaudutaan sen loppumisen juhlaan ja siitä keskustellaan paljon. Usein Eidin alkamista juhlistetaan menemällä aikaisin aamulla suvun kokoontumiseen aamiaiselle. Aamiaiselle puetaan uudet vaatteet, jotka on hankittu ostamalla tai teettämällä ennen juhlaa erityisesti sitä varten. Eidiä ennen räätälit ovatkin usein hyvin kiireisiä eivätkä ota ei-muslimiasiakkaiden tilauksia vastaan. (Hämeen-Anttila 2004, 127.)

2.2.4 Almuvero

Almuvero maksetaan periaatteessa kerran vuodessa sillä hetkellä säästössä olevan omaisuuden mukaan ja eri omaisuudesta maksetaan erisuuruisia määriä almuveroa. Mikäli muslimin omaisuus on vähäinen, hänen ei tarvitse tätä veroa maksaa, joten velvollisuus sitoo vain tietyn varakkuustason ylittäviä muslimeita. Köyhät ovat almuveron saavana osapuolena, sillä almut on tarkoitettu käytettävän joko köyhien tai islamin yhteiseksi hyväksi, esimerkiksi moskeijan rakentamiseen. Käytännössä almuvero toimii sosiaaliturvan tavoin ja tasaa tuloja siten, että vauraimmat auttavat heikommassa taloudellisessa asemassa olevia tulemaan toimeen. Islam ei kuitenkaan suhtaudu kielteisesti omaisuuteen sinänsä, vaan laillisesti hankittu omaisuus katsotaan hyväksi asiaksi ja siitä voi huoletta nauttia. (Hämeen-Anttila 2004, 128.)

2.2.5 Pyhiinvaellus

Muslimilla on velvollisuus suorittaa pyhiinvaellus kerran elämässään. Käytännössä on paljon muslimeita, jotka suorittavat sen useita kertoja ja muslimeita, jotka eivät suorita sitä kertaakaan. Pyhiinvaellukselle lähteminen on velvollisuus vain siinä tapauksessa, että se on taloudellisesti, terveydellisesti ja yleisten olosuhteiden kannalta mahdollista. Islamissa tunnetaan myös sijaispyhiinvaellus, joka suoritetaan toisen puolesta. (Hämeen-Anttila 2004, 129.)

Pyhiinvaellus täytyy suorittaa pyhiinvaelluskuukauden aikana tiettyjen säädösten mukaisesti. Vaelluksen keskeinen kohde on Kaaban temppeli Mekan kaupungissa Saudi-Arabiassa. Pyhiinvaellus rinnastuu monella tavalla rukoukseen, sillä uskovan on puhdistauduttava molempia varten ja pysyttävä puhdistautuneessa tilassa koko rituaalin ajan. Pyhiinvaeltajan tulee pukeutua erityiseen saumattomaan, tavallisesti valkoiseen pyhiinvaellusvaatteeseen. Naisten pukeutumisesta ei ole yhtä tarkkoja säännöksiä, mutta heidän tulee pukeutua hyvin peittävään vaatteeseen. (Hämeen-Anttila 2004, 130.)

Käytännössä nämä ihramit, joita ainakin miehet, ja useimmiten havaintojen mukaan myös naiset pitävät, ovat ohutta puuvillaa ja miellyttäviä materiaaleja. Ne ovat isoja, ohuehkoja ja hyvin nestettä imeviä pehmeitä pyyhkeentyypisiä materiaaleja. Lentokentillä näkee paaston aikaan isojaakin ryhmiä, jotka ovat menossa pyhiinvaellukselle ja heidät tunnistaa vaatetuksesta jo kaukaa.

Pyhiinvaellus alkaa Jumalan tervehtimisellä, joka toistetaan päivän mittaan lukuisia kertoja. Kaaban temppeliin saavuttuaan pyhiinvaeltajat kiertävät temppelin seitsemän kertaa vastapäivään, jonka yhteydessä he myös pyrkivät suutelemaan tai edes koskettamaan Kaaban mustaa kiveä. Käytännössä tämä jää usein toteuttamatta kovassa tungoksessa, jota saamme vuosittain televisiosta seurata. (Hämeen-Anttila 2004, 131.)

Tämän jälkeen pyhiinvaeltajat juovat temppelin pihalla olevan Zamzam-kaivon vettä, jonka jälkeen seuraa as-Safan kukkulalta alkava ja al-Marwan kukkulalle päättyvä rituaalijuoksu, joka suoritetaan seitsemän kertaa ja joka voidaan suorittaa milloin tahansa pyhiinvaelluskuukauden ensimmäisen ja seitsemännen päi-

vän välillä. Tämän jälkeen vaeltajat suuntaavat Minán kylään, jossa kahdeksantena päivänä yövytään teltoissa. Minásta jatketaan Arafátille eli Armonvuorelle, jonka edessä olevalle tasangolle ihmiset jäävät siihen asti, kunnes aurinko laskee, Sieltä he kiiruhtavat Muzdalifaan, jossa yöpyvät. Muzdalifassa kerätään seitsemänkymmentä – tai neljäkymmentäyhdeksän – pikkukiveä, jotka käytetään seuraavina päivinä Mináassa paholaista symboloivien pylväiden kivittämiseen. Kivittäminen on tunteita herättävä tilanne, jonka aikana pyhiinvaeltajia usein puristuu hengiltä tungoksessa. (Hämeen-Anttila 2004, 131.)

Eräänäkin vuonna pyhiinvaeltajia kuoli kymmenittäin, ja organisaattori totesi, että ”you have to stone the devil in an organised way”, joka voi kuulostaa humoristiselta. Joka vuosi kymmeniä tai satoja pyhiinvaeltajia kuolee pyhiinvaelluksen yhteydessä ja paholaisen kivittäminen on juuri vaarallisin vaihe vaellusrituaaleissa.

Minássa varsinainen pyhiinvaellus päättyy, ja pyhiinvaelluskuukauden kymmenentenä päivänä siellä teurastetaan tuhansia uhrieläimiä, joiden liha jaetaan köyhille. Tämä teurastus ei ole välttämätön osa pyhiinvaellusta, mutta useimmat suorittavat sen, ja kodeissakin lampaita teurastetaan runsaasti siten, että teurastaja vuokrataan kotiin teurastamaan lammas.

Pyhiinvaellus yhdistää muslimeita ja yhteenkuuluvuutta lisää se, että ei-muslimeilta on pääsy Mekan alueelle kielletty. Käytännössä pyhiinvaellus on myös merkittävää tulonlähde Saudi-Arabialle ja myös iso ponnistus organisoida ja hoitaa turvallisuus ja muut käytännön asiat. (Hämeen-Anttila 2004, 132.)

Pyhiinvaelluksen suorittanut on oikeutettu hajjin eli pyhiinvaeltajan arvonimeen. Vaelluksen menot ovat monimutkaiset ja vaativat hyvää asiantuntemusta. Vaikka ulkoisilla muodoilla onkin suuri merkitys pyhiinvaelluksen suorittamisessa, monet muslimit korostavat sen perimmäistä hengellistä merkitystä. Pyhiinvaellus on myös muslimien yhtenäisyyden ja tasa-arvoisuuden symboli ja monelle elämän kohokohta, jota on suunniteltu ja jota varten on säästetty, vuosia. (Hämeen-Anttila 2004, 133.)

3 MUSLIMIEN ARKI

3.1 Ruokavalio

Islam antaa varsin yksityiskohtaisia määräyksiä sallituista (*halál*), kielletyistä (*harám*) ja vältettävistä (*makrúh*) ruoka-aineista. Määräykset kuuluvat joko Koraaniin tai muihin uskonnollisiin teksteihin, niitä on myös toisinaan uskonoppineiden kannanotoissa. Koraani nimenomaan kieltää syömästä raatoa, sianlihaa tai muille kuin Jumalalle uhrattu eläintä. Verenjuonti tai verta sisältävät ruoka-aineet eivät myöskään ole sallittuja. Veri tulee siis valuttaa lihasta ennen sen käyttöä. Ihmisten veri- tai elinsiirrot ovat kuitenkin sallittuja. Sian nahasta tai luusta tehdyt liivatteet ovat kiellettyjä. (Mustanoja 1999, 147, 153–159; Muhammed 2011, 107–108.)

Lisäksi islam kieltää alkoholin ja alkoholia sisältävien aineiden juomisen tai syömisen. Muutkin päihteet ovat kiellettyjä. Alkoholia voidaan kuitenkin käyttää teollisuudessa esimerkiksi polttoaineena. Islamissa on myös eläinten teurastusta koskevia rituaalisääntöjä eli eläin on teurastettava elävältä ja sen veri on laskettava pois. Teurastajan tulee olla muslimi tai muiden ”kirjauskontojen” (juutalainen tai kristitty) tunnustaja. Ennen teurastusta lausutaan Jumalan nimi. Teurastussäännöt eivät kuitenkaan koske kaloja tai muita mereneläviä. (Mustanoja 1999, 147, 153–159; Muhammed 2011, 107–108.)

Kaikkiin kieltoihin ja määräyksiin on kuitenkin poikkeus; jos muuta mahdollisuutta ei ole tarjolla, voi välttämättömän verran käyttää myös kiellettyjä tai vääräoppisesti valmistettuja aineita. Käytännössäkin muslimien suhtautuminen ruokavaliomääräyksiin vaihtelee. Useimmiten pidättydytään alkoholista ja sianlihasta, mutta teurastussääntöjä ei noudateta, varsinkaan länsimaissa, koska teurastussääntöjen mukaan valmistettua lihaa ei yksinkertaisesti ole aina saatavissa. Nykyään tosin saa esimerkiksi itämaisista elintarvikekaupoista islamin mukaan teurastettua lihaa ja myös muita maahanmuuttajille tuttuja ruoka-aineita. (Mustanoja 1999, 163; Muhammed 2011, 108–109.)

3.2 Muslimien pukeutuminen

Koraanin pukeutumisohjeet ovat hyvin ylimalkaisia, jonka takia muslimeilla on erilaisia käsityksiä ”oikeasta” pukeutumisesta. Kaikki eivät edes pyri noudattamaan näitä uskontonsa sääntöjä. Kuitenkin lähes kaikki sunni-islamin koulukunnat määräävät, että miehen on julkisella paikalla tai rukoillessaan peitettävä vartalonsa navasta polviin. Naisten on peitettävä koko vartalonsa päästä varpaisiin lukuun ottamatta kasvoja ja käsiä. Molempien sukupuolten on käytettävä löysiä vaatteita, jotka eivät liikaa paljasta heidän muotojaan. Vaatteet eivät myöskään peittävältä osin olla läpinäkyviä. Naiset peittävät usein hiuksensa sekä suosivat pitkiä hameita joko uskontonsa, totumuksensa tai sen vuoksi, että kulttuurissa sellainen on tavallista, eikä näin herätä mitään huomiota. Konservatiivit vaativat, että naisten on peitettävä myös kasvonsa. Konservatiivit edellyttävät miesten pukeutumista löysiin housuihin ja lähes polviin ulottuviin paitoihin sekä käyttävän päähinettä, turbaania. (Muhammed 2011, 110–111.)

Naisten huivin käytöllä viestitään yleensä sitä, onko henkilö muslimi vai ei; muslimimaissa asuvat ei-muslimit viestivät huivittomuudella etteivät ole muslimeja ja taas osa länsimaissa asuvista muslimeista korostaa uskontoaan käyttämällä huivia. Islamin kehotuksella pukeutua vaatimattomasti ja huomiota herättämättömästi on luultavasti alun perin tähdätty siihen, etteivät muut ihmiset keskittyisi arvioimaan henkilöä vain ulkopuolelta pintapuolisesti. Kuitenkin nykyään peittävästä pukeutumisesta onkin tullut niin länsimaissa kuin joissain muslimimaissa huomion keskipiste. Tällöin arvostelijat ovat ilmaisseet pelkäävänsä islamin leviämistä tai sitä, että naisia alistetaan. Koraanissa tai muissa islamin pyhissä teksteissä ei myöskään ole löydettävissä perusteita nimenomaan silmiä peittävälle *burkan* tai kasvoja (mutta ei silmiä) peittävälle *niqabin* käytölle. Niqabin käyttö on kuitenkin lisääntynyt varsinkin monissa arabimaissa. Tosin sekä hiukset peittävää huivia käyttäviä että huivittomia musliminaisia on yhä paljon enemmän sekä länsi- että arabimaissa. (Palonen.1999, 182–186; Paavola & Talib 2010, 92–93; Muhammed 2011, 111–112.)

Monissa länsimaissa pukeutumisesta ei ole tehty mitään virallisia päätöksiä. Muslimimaahanmuuttajat perheineen ovat voineet siirtyä pukeutumaan länsimaisittain tai noudattaa oman lähtömaansa perinteistä pukeutumista. Käytän-

nössä muslimien valinnanvapaus pukeutumisessa on rajoittunut heidän yksityiselämäänsä. Musliminaisen on ollut vaikeuksia saada töitä, jos hän on käyttänyt päähuivia, vaikkei se työtehtävien suorittamiseen edes vaikuttaisi tai tietynlaista pukeutumista edellyttäisi. Muslimimaahanmuuttajan huivinkäyttö riippuu yleensä siitä, mikä on ollut yleinen käytäntö hänen kotimaassaan, eikä niinkään ole kyse henkilön uskonnollisuudesta. Esimerkiksi Suomessa valtaosa somalinalaisista käyttää edelleen huivia, kun taas kosovolaisista naisista ei juuri kukaan niin tee. (Muhammed 2011, 114–115.)

Huivinkäytössä ei aina ole kyse pakottamisesta, mutta siihen saattaa liittyä myös pakottamista tai painostamista. Osa maahanmuuttajista on paennut kotimaastaan islamin uskontoa tai jotain sen tiukkaa tulkintaa, jolloin tällaiselle länsimaahan muuttaneelle naiselle on usein aivan selvää, että hän luopuu huivinkäytöstä. Se kuitenkin yleensä tarkoittaa tapaa sulautua valtaväestöön pikemminkin kuin että olisi kyse jyrkästä muutoksesta uskonnollisessa vakaumuksessa. Muslimitytöt ja nuoret naiset saattavat kokea painostusta myös perheen sisältä, jolloin vanhemmat voivat painostaa pukeutumaan tietyllä tavalla, joka eroaa ympäröivästä yhteiskunnasta. Painostusta voi esiintyä myös muiden muslimien taholta, tiukempaa islamin tulkintaa noudattavilta muslimeilta. Tällaiseen koulussa tapahtuvaan painostamiseen tulisi Suomessa puuttua ainakin koulukiusaamisena. (Muhammed 2011, 115–117.)

Mikäli Suomessa kiellettäisiin päähuivien (eli hiukset peittävien huivien) käyttö, ei se suinkaan sopeuttaisi musliminaisia nopeammin yhteiskuntaan, päinvastoin, voisi suuri osa heistä jäädä kotiin neljän seinän sisälle. Jos taas huivikieltoa ei aseteta, voivat musliminaiset osallistua paremmin työ- ja muuhun julkiseen elämään ja valita itse käyttääkö huivia vai ei. Viranomaisten tulisi puuttua tarvittaessa huivinkäytöstä johtuvaan syrjintään. Joka tapauksessa vaateasiakeskusteluissa on kyse vain pinnallisista asioista. Perimmältään onkin kyse yksilön ja yhteisön tai yksilön ja valtion välisestä suhteesta eli siitä saako yksilö pukeutua haluamallaan tavalla. Islamin pukeutumissäännöt eivät kuitenkaan vaadi silmien tai kasvojen peittämistä. Pakottavien syiden alla islam myös sallii muslimin tinkivän uskonnollisista velvoitteista, kun muslimi asuu jossain länsimaassa, joka esimerkiksi kieltää huivinkäytön. (Muhammed 2011, 118–119.)

3.3 Muslimit opetuksessa

Moni maahanmuuttaja on kotimaassaan käynyt koulua, jossa opettaja on auktoriteetti; opettaja on opettanut ja oppilaat opiskelleet. Myös fyysistä rangaistusta on voinut käyttää viime kädessä. Maahanmuuttajien koulumotivaatio on yleensä ollut hyvä, mutta Suomessa koulua jatkavilla saattaa olla vaikeuksia koulun sääntöjen kanssa. Esimerkiksi naisopettajat ovat valittaneet, että osa muslimioppilaista ei kunnioita heitä heidän sukupuolensa vuoksi. Joskus jopa vanhemmat eivät ole suostuneet keskustelemaan lapsensa koulunkäynnistä naisopettajan kanssa. Tämä ei kuitenkaan liity yleensä islamiin, koska islam tai Korraani ei kiellä naisia toimimasta opettajina. (Muhammed 2011, 120–121.)

3.3.1 Esiopetus

Esiopetus on erittäin tärkeää maahanmuuttajamuslimilapsille, koska heidän kotikielensä ei ole yleensä suomi. Kielen oppimisella jo esikouluvaiheessa on suuri merkitys, jotta maahanmuuttajat sitten peruskoulussa ymmärtäisivät opetusta. Puutteellisen kielitaidon lisäksi muslimilapsilla ei yleensä ole muuta estettä esiopetukseen tai päiväkotitoimintaan osallistumiselle. Ruoan suhteen vanhemmat ovat kylläkin usein tarkkoja, eli ettei lapselle tarjottaisi sianlihaa (haram-ruokaa).tai veriruokia. Vähemmistö muslimista vaatii, että muun tarjottavan lihan tulisi olla halal-lihaa eli oikeaoppisesti teurastettua eläintä. Usein kuitenkin tällöin lapset voivat syödä kasvisruokaa, jolloin ei tarvita mitään erityisjärjestelyjä. (Paavola & Talib 2010, 94.)

Tiukimmin islamin opetuksista kiinni pitävät vanhemmat ovat myös vaatineet, ettei heidän lapsiaan saa nukuttaa päiväkodeissa vähäpukeisina toisten lasten kanssa samassa tilassa, sillä muslimit eivät esiinny alasti tai alusvaatteisillaan toisten edessä. Vaatteidenvaihdolle tulisi olla oma tilansa. Vanhemmat voivat myös halutessaan tuoda lapsen oman yöpuvun päiväkotiin. Yleisesti ottaen henkilökunnan tulisi kuitenkin noudattaa yhteisiä käytäntöjä, eikä suostua tällaisiin yksittäisiin pyyntöihin. (Muhammed 2011, 121–122.)

3.3.2 Muslimilapset peruskoulussa

Suomessa vakituisesti asuvilla muslimilapsilla on samanlainen oppivelvollisuus kuin Suomen kansalaisilla ja oikeus saada yhteiskunnan järjestämää opetusta. Perusopetuslain mukaan nykyisin on mahdollista saada minkä tahansa uskonnon opetusta kyseisen uskonnon edustajille, mikäli heidän vanhempansa sitä vaativat ja opetusryhmän koko on vähintään kolme oppilasta. Koulun uskonnonopetuksen perusajatuksena on, että opetus ei ole tunnustuksellista, vaan uskonnollinen yhteisö ja opetus on erotettu toisistaan. (Kankkonen 2008, 134; Muhammed 2011, 122–123.)

3.3.3 Suomen kielen opetus

Suurimpana vaikeutena muslimilasten opinnoissa on puutteellinen kielitaito, koska maahanmuuttajien tai heidän Suomessa syntyneiden lasten kotikieli on muu kuin perusopetuksen suomi tai ruotsi. Etelä-Suomen isoimmissa kaupungeissa on mahdollista osallistua suomi toisena kielenä – opetukseen äidinkielen ja kirjallisuuden sijasta. Tällä S-2 – kielellä on tarkoitus yksinkertaistaa opetusta helpommalla suomen kielellä kuin mitä käytetään äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa. Tavoitteena on riittävä suomen kielen taidon hankkiminen. (Muhammed 2011, 123–124.)

Eriytetty opetus on edellä mainitussa tilanteessa perusteltua, jotta kaikki maahanmuuttajataustaiset lapset voisivat seurata opetusta, eivätkä myöskään toisaalta taas suomea osaavat kärsisi hitaasta opetuksesta. Eriytetty suomen kielen opetus on kuitenkin perusteltua vain niille oppilaille, joiden taidot eivät ole riittävät, joten pelkästään kotikielen perusteella ei tulisi tehdä valintaa ketkä menevät äidinkielen ja kirjallisuuden opetukseen ja ketkä S2-opetukseen. Kaikkien maahanmuuttajataustaisten lasten pitäminen kategorisesti S-2-opetuksessa sekä lannistaa kielitaidottomia että toisaalta turhauttaa kielitaitoisia oppilaita. Oppilaille pitäisi myös olla mahdollista siirtyä S2-opetuksesta äidinkielen opetukseen, mutta se ei ole tällä hetkellä käytäntönä juuri missään peruskoulussa. (Muhammed 2011, 123–124.)

3.3.4 Oman kielen opetus

Muslimioppilaille oman äidinkielen opetus on tärkeää monestakin syystä. Maahanmuuttajan palaaminen kotimaahansa voi vaikeutua, jos lapsi ei ole opiskellut omaa kieltään koulussa, eikä osaa sitä. Samalla oman kielen opettaja on koulussa yleensä myös kieli- ja kulttuuritulkki koulun, oppilaan ja tämän vanhempien välillä, ainakin jos vanhemmat eivät puhu vielä tarpeeksi suomen kieltä. Joissakin kouluissa oman kielen opettaja on vielä tukena oppilaille omalla kielellään heidän muidenkin kouluaineiden kuin oman äidinkielen kanssa. Tämä parantaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulumenestystä yleensäkin. (Muhammed 2011, 124–125.)

3.3.5 Taideaineiden opettaminen muslimioppilaille

Tiukimmat islamin suuntaukset kieltävät ihmisten, joskus myös eläinten, piirtämisen, koska niiden mukaan ihmisen yrittäessä piirtää ihmishahmoa hän yrittää asettua Jumalan asemaan ja luoda eläviä olentoja, mihin vain Jumala on oikeutettu. Tiukimmat islamin suuntaukset kieltävät myös ”viettelevän” musiikin. Ne sallisivat ainoastaan Koraanin ja muiden uskonnollisten tekstien lausumisen musiikin tahdissa ja senkin vain jonkin perinteisen instrumentin välityksellä. Yksittäinen muslimi saattaa vaatia tällaista edellä mainittua, mutta muslimien valtaenemmistöllä ei ole mitään sitä vastaan, että heidän lapsensa osallistuvat musiikin tai kuvaamataidon opetukseen. (Kankkonen 2008, 138; Paavola & Talib 2010, 94–95; Muhammed 2011, 133–134.)

3.3.6 Muslimityttöjen osallistuminen koululiikuntaan

Koululiikunta mahdollistaa lapsia terveellisiin elämäntapoihin ja nauttimaan yhdessä tekemisestä. Liikunta on erityisesti tärkeää maahanmuuttajataustaisille lapsille, koska mahdollisesta kielitaidon puutteestaan huolimatta hekin voivat olla hyviä liikunnassa ja saada siinä onnistuessaan lisää intoa muuhunkin koulutyöhön. Muslimien kannalta ongelmaksi on muodostunut joidenkin tyttöjen tai

heidän vanhempiensa suhtautuminen kielteisesti liikuntavaatteiden käyttäytymiseen tytön omien vaatteiden, kaavun tai hameen sijaan. Tässäkään suurella osalla muslimioppilaista ei ole mitään ongelmia. On kuitenkin tärkeää huolehtia myös peittäviä tai epäkäytännöllisiä vaatteita käyttävien liikkumisesta. Tytöt voivat yleensä käyttää veryyttely- tai muita housuja vaikka peittäisivätkin päänsä huivilla, jonka voi sitoa niin tiukasti, ettei siitä ole liikunnassa haittaa. Näin osallistuminen olisi kaikille mahdollista. Poikkeuksena on paljastavissa uimapuvuissa uiminen, jota ainakin moni muslimityttö välttää vastakkaisen sukupuolen läsnä ollessa. Samoin saunaan menemistä alasti moni muslimi vastustaa. Tavallinen tulkinta on se, että lapset eivät kodin ulkopuolella saa näyttäytyä alastomina toisten seurassa eli saunassa tai suihkussa pitää käydä erillään muista oppilaista. (Kankkonen 2008, 138–139; Paavola & Talib 2010, 95; Muhammed 2011, 135.)

3.4 Kouluruokailu

Suurinta osaa muslimioppilaista koskeva rajoitus kouluruokailussa koskee sianlihan ja sen johdannaisten, kuten kinkun ja makkaran syöntiä. Moni muslimi ei syö sianlihaa vaikka ei muuten harjoittaisikaan aktiivisesti uskontoaan. Sikaa voidaan pitää likaisena, vastenmielisenä ja epäterveenä, koska sitä on kuultu paheksuttavan omassa kulttuurissa lähtömaassa ja muualla Euroopassa. Osa muslimeista noudattaa sianlihakieltoa vain Ramadan-paastokuukauden aikana, vaikka ei muuten paastoaisikaan. Osa epäuskonnollisista muslimeista ei syö sianlihaa esimerkiksi kouluruokailussa, koska ei haluta rikkoa oman uskonnon kieltoa muiden muslimien läsnä ollessa, eikä asettua heidän kiusaamaksi. Toinen kysymys kouluruokailussa koskee halal-lihaa, koska osa muslimeista kieltäytyy mistä tahansa liharuoasta, jollei sitä ole valmistettu halal-lihasta. Sianlihasta tai kaikesta ei-halal-lihasta kieltäytyminen ei velvoita koulua tarjoamaan muslimioppilaille omia ruokalajeja. Tätä voidaan kompensoida nykyään kouluissa käytännössä aina tarjottavan kasvisruokavaihtoehdon avulla. (Muhammed 2011, 138–140.)

3.5 Uskonnonharjoittaminen koulun aikana

Uskovaisen muslimin tulisi rukoilla viisi kertaa päivässä. Normaalin peruskoulu-opetuksen aikana päivän pituudesta riippuen rukoussarjoja olisi yhdestä kolmeen, joista kukin kestää noin viidestä kymmeneen minuuttia. Teoriassa olisi mahdollista suorittaa rukoukset välituntien aikana opetuksen siitä kärsimättä. Käytännössä sopivan rukous- ja peseytymistilan löytäminen on hankalaa kouluissa. (Kankkonen 2008, 138; Muhammed 2011, 140–145.)

Muslimioppilaat saattavat myös rukoillessaan luoda toisille muslimille paineita rukoilla ja kiusata osallistumaan haluttomia muslimioppilaita. Lisäksi jotkin muslimit haluaisivat osallistua perjantain keskipäivänrukoukseen moskeijassa, joka on hankalaa koulutyön vuoksi keskellä päivää, kun rukous matkoineen kestäisi parikin tuntia. Islam kuitenkin sallii muslimien korvata ns. menetetyt rukouksensa rukoilemalla myöhemmin, jos rukousvelvollisuuden täyttäminen on jäänyt jostakin pakottavasta syystä. Lisäksi kouluikäisillä lapsilla on ikään kuin velvollisuus hiljaksen opetella rukoilemaan, eikä ehdotonta pakkoa rukoilla. (Kankkonen 2008, 138; Muhammed 2011, 140–145.)

3.6 Paastoaminen koulussa

Muslimioppilas saattaa myös paastota koulussa. Usein tämä tapahtuu islamilaisen ramadan-kuun aikana. Paastoaminen koulussa näkyy lähinnä siten, että oppilas kieltäytyy kouluruokailusta. Näin paastoaminen ei vaadi koululta mitään erityisjärjestelyjä, eikä se myöskään ole niin näkyvää uskonnonharjoittamista, että se häiritsisi koulun käyntiä ja muita oppilaita. Suurin osa muslimivanhemmista ei vaadi paastoamista lapsilta, vaan se on pakollista ainoastaan aikuisille, eivätkä he edes salli sitä lapselle, mikäli nämä eivät näytä jaksavan koulutyötä. Nuorilla katsotaan kyllä olevan velvollisuus opetella paastoamaan, mutta se voi tapahtua viikonloppuisin, jolloin se ei vaikuta koulutyöhön. (Muhammed 2011, 141–142.)

3.7 Koulun ja kodin välinen yhteistyö

Koulun ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää muslimioppilaille siinä kuin muillekin oppilaille. Maahanmuuttajavanhempien kanssa kannattaa pitää jatkuvasti neuvonpitoa ja pitää heitä ajan tasalla kouluasioissa varsinkin siksi, että heidän kotimaassaan saama koulutus voi olla hyvinkin eritasoista. Jotkin vanhemmat eivät ole käyneet kouluja lainkaan, joten heidän on saatava tietoja suomalaisesta koulujärjestelmästä, jotta voisivat tukea lastensa opintoja. Osaa vanhemmista pitää myös opettaa lähettämään lapsensa kouluun ajoissa ja huolehtimaan läksyjen teosta. (Muhammed 2011, 143–144.)

Yhteydenpito koulun ja vanhempien välillä saattaa olla vaikeaa kirjallisen kieltaidottomuuden vuoksi, jonka takia puhuttua suomea osaaville suora kommunikointi opettajien ja koulun muun henkilökunnan kanssa voi olla helpompaa.. Joskus tosin joudutaan käyttämään tulkkia, jona koulussa voi toimia esimerkiksi muslimioppilaiden oman kielen opettaja. Maahanmuuttajavanhemmista ei useinkaan myös ole apua lapsillensa läksyjen teossa, koska he eivät osaa kunnolla suomea. Tämä tulisi muistaa harkittaessa sitä, minkä verran oppilaalle tulisi tarjota tukiopetusta. Joskus muslimioppilaan isä on kieltäytynyt asioimasta naisopettajan kanssa, mutta naisopettajat ovat ottaneet tietoisesti paikkansa auktoriteettina. Näin tuleekin tehdä, nais- ja miesopettajien tasa-arvosta ei saa tinkiä edes uskontoon tai vakaumukseen vedottaessa. (Muhammed 2011, 143–144.)

4 OPETTAJAN KOKEMUKSIA

Saadaksemme työllemme lisäarvoa ja kokemuksellista tietoa, haastattelimme opettajaa, jolle islamin uskonto on tuttu asia sekä henkilökohtaisen- että työelämän kautta. "Maija" on naimisissa islaminuskaisen, ulkomaalaisen miehen kanssa. Hän kertoo koko perheen olevan islaminuskaisia, mutta toteaa heidän islamilaisuutensa olevan kovin "vapaata". Lisäksi hän on työssään kielten opettajana yli 20 vuoden ajan tavannut lukuisia islaminuskaisia oppilaita. Haastattelutilanteessa oli mukana myös "Maijan" aikuinen tytär, joka kertoi myös omasta uskonnosta seuranneita kokemuksiaan kouluvuosiltaan. ("Maija" esiintyy haastattelussa anonyyminä, koska ei halua oikeaa nimeään julkisuuteen.)

Haastattelun aikana nousi esiin ja korostui myös islamin uskonnossa ihmisten erilaisuus. Opettajan tulee tulla tietoiseksi ja ymmärtää kunkin oppilaan lähtökohdat. Monille vanhemmille oppilaille voi olla välttämättömyys noudattaa islaminuskoa esimerkiksi rukoilemalla viidesti päivässä. Miten tähän tulisi suhtautua koulussa?

4.1 "Erilaiset lähtökohdat"

"Maijan" mukaan oppilaan elämässä islamin uskonnon merkitykseen vaikuttavat erityisesti se, mistä maasta oppilas on Suomeen tullut tai minkä islamin suuntauksen perhe omaa. Edelleen merkityksellistä on oppilaan entisen kotimaan asuinalue; kaupunkilaiset eroavat merkittävästi maaseudun ihmisten tavoista harjoittaa uskontoaan. Toiset noudattavat islamin uskontoa elämän viitoittajana kovin tarkasti, toiset huomioivat uskontonsa opit vain osittain. Pääsääntöisesti kaikki kuitenkin pidättäytyvät syömästä sianlihaa. Alkoholin käytön suhteen liputaan merkittävästi.

Islaminuskonnossa ja maissa, joissa uskonto on vallalla, perheen ja suvun merkitys on äärimmäisen suuri. Tästä syystä "Maija" toteaa, että opettajan tulee ensisijaisesti tavata vanhempia riittävästi ja yhteisesti keskustella siitä, mikä vanhemmille uskonnon kautta tärkeää ja miten se mahdollistuu koulumaailmassa Suomessa. Edelleen hän jatkaa, ettei vaihetta voi ohittaa yhteisen kielen ja

siten ymmärryksen puutteessa, vaan tuolloin tulee käyttää tulkkia. Näin välttään etukäteen monelta ongelmalta ja koulutyöskentely voi rauhassa käynnistyä.

4.2 "Ruuan ympärillä koettua"

"Maijan" kertoo Suomessakin elää muslimeja, joille erinäiset islamin uskontoon liittyvät seikat ovat äärimmäisen tärkeitä. Heille saattaa olla hyvin tärkeää, miten liha on teurastettu ja veri valutettu. Hänen mukaansa esimerkiksi Lounais-Suomessa sijaitsee kauppa, joka mainostaa myyvänsä "oikein" teurastettua lihaa. Käytännön työssään "Maija" on törmännyt lukuisia kertoja siihen, etteivät oppilaat syö erilaisia veriruokia, kuten meillä Suomessa yleisiä verilättyjä. Osalle on veri merkityksellistä siinä määrin, että kieltäytyvät syömästä myös naudan verta.

Paastoaika asettaa omia haasteita. Kouluikäiset lapsetkin saattavat paastota, joka on kovin ristiriitaista suomalaisessa kulttuurissa ja opettajan työssä. Opettajan kun tulisi kuitenkin valvoa, että jokainen oppilas syö edes jossain määrin. "Maijan" kokemus on ollut, että asiasta tulee kuitenkin keskustella, vaikkakin itse nuori ja vanhemmat pitävät kiinni tavoistaan.

Islaminuskoisille on merkityksellistä käsien käyttö: vasen käsi nähdään "likaisena", oikea "puhtaana". Tämä pohjautuu siihen, että vasemmalla kädellä kannatellaan koraania ja oikealla kosketaan sivuihin ja vaihdetaan niitä. Meillä Suomessa on hyvin luonnollista, että oletetaan oikeassa kädessä olevan maitolasin ja vasemmalla tartumme leipään, kun syömme. Tämä voi islaminuskaiselle olla kovin vierasta.

4.3 "Naisen asema"

"Maija" kertoo, että muutaman kerran hän on ollut mukana tilanteissa, joissa naisopettajaa ei ole arvostettu juuri sukupuolensa vuoksi. Asioista on keskustel-

tu rehtorin johdolla ja usein tämä on riittänyt. Esille on nostettu naisen tasa-arvoinen asema ihmisenä ja opettajana niin yleisestikin kuin koulun sääntöjen puitteissa. "Maija" on kohdannut myös tilanteita, joissa tyttöoppilas on tullut sel-laisesta maasta, joissa naisen tulevaisuus ja tehtävä nähdään vain vaimona ja äitinä. Heidän vanhempansa ovat tuoneet ajatuksensa avoimesti esiin ja tällai-nen orientaatio näkyy helposti tyttöoppilaan koulutyöskentelyssä piittaamatto-muutena koko koulutyöskentelyyn.

"Maijan" tytäkin osallistui keskusteluun ja kertoi omista kokemuksistaan. Perhe asui jonkin aikaa perheen isän kotimaassa, mutta koulutyöskentelyn lapset aloittivat Suomessa. Heti takaisin Suomeen muutettuaan, tytär muistaa kuinka isä kielsi häntä leikkimästä poikien kanssa. Tytär muistaa, miten urheilusta kiin-nostuneena olisi halunnut pelata poikien mukana jalkapalloa, muttei isänsä vuoksi uskaltanut. Tytär kertoo, että ala-asteella häntä kiusattiin paljon uskon-tonsa vuoksi; toki ulkoiset seikatkin vaikuttivat, kun hän oli selkeästi ulkomaalai-sen näköinen. Perheen poika on puolestaan huomattavasti vaaleampi eikä muistuta maahanmuuttajaa laisinkaan. Tästä huolimatta poikaa kiusattiin "mus-taksi" tai hän sai lempinimen "esinahka", kun tietoisuuteen tuli pojalle tehneen ympärileikkauksen.

Koulun liikuntatunneilla "Maija" ei muista kohdanneensa ongelmia muun muas-sa uimahallissa käyntien suhteen ollenkaan. Ongelmia ovat vuosien aikana tuottaneet esimerkiksi erilaiset piirileikit, kun pikkuluokissa tytöt ja pojat ovat osallistuneet samaan liikuntaryhmään. Monien mielestä tyttö ja poika eivät voi ottaa toisiaan kädestä kiinni. Ongelma on usein ratkaistu sillä, että on käytetty mm. hanskoja tai huvia apuna ja välttytty suoralta ihokontaktilta. "Maija" kertoo törmänneensä vastaaviin ongelmiin opettaessaan aikuisia esimerkiksi kansa-laisopistoissa, joissa joskus ryhmäytymistilanteissa on pitänyt ottaa toisia kä-destä kiinni.

4.4 "Mikä on minun, on koko suvun"

"Maijan" aviomies on asunut Suomessa yli 20 vuotta ja edelleen ihmettelee suomalaisten tapaa elää itseään ja perhettä varten. Suku ei ole välttämättä

apuna vaikeina aikoina tai yleisesti suvulla ei ole niin suuri merkitys. Islaminuskoisissa maissa jos suvun jäsenillä on ongelmia, on koko suku luontainen turvaverkko.

Asuessaan miehensä kotimaassa "Maija" koki suurena yllätyksenä sen, että hän ajoittain saattoi havaita, kuinka heidän perheen tavaroita oli käytössä suvun muilla jäsenillä. On luonnollista, että tavarat koetaan suvun kesken yhteiseksi, eikä niitä kysytä lainaksi. Hän kertoo myös, että jos kehumme jonkun ihmisen omaisuutta kuten esimerkiksi korua tai vaatetta, voi omistaja kokea velvollisuudekseen luopua tästä, vaikkei sitä haluaisikaan. Suomessa koemme korrektiksi mainita tai huomioda toisen henkilön omaisuutta; maahanmuuttajat puolestaan voivat kokea tällöin tarvetta luopua omaisuudestaan.

5 YHTEENVETO

Suomen kansainvälistyminen on johtanut myös kansallisuuksien ja kulttuurien kohtaamiseen kouluympäristössä. Koulujen ihmissuhteet ovat opettajien ja oppilaiden verkosto, jossa erilaiset uskonnot, arvot, säännöt ja käytännöt kohtaavat. Kehittämistyömme pyrki tuomaan esiin keskeiset islamin tiedonlähteet ja peruspilarit sekä näiden vaikutukseen muslimien arkeen ja suomalaiseen kouluun.

Suomessakin on tärkeä tuntee islamilaisen tiedon lähteet, Koraanin perusviestit ja – tulkinnat sekä näistä nousevat islamin peruspilarit. On oleellista ottaa huomioon muslimien prioriteetit ja ymmärtää miksi ja miten muslimit elävät arjen ja sen mukana käyvät ja kokevat koulumaailman.

Esittelimme islamilaisen tiedon keskeiset tiedon lähteet ja niiden ytimen, Koraanin tulkinnan suuntaukset. Koraanista nousevat ja siellä selkeästi artikuloidut islamin peruspilarit uskontunnustus, rukous, paasto, almuvero ja pyhiinvaellus organisoivat muslimien elämän. Peruspilarien lisäksi muslimilla on runsaasti muita yksityiskohtaisempia sääntöjä, jotka johtuvat perimätiedosta tai niiden tulkinnoista. Näin esimerkiksi paasto ajoittaa vuotta ja rukoukset päivää, rituaalit ja näkemykset organisoivat arkea ja ajatuksia.

Islaminuskon lisäksi eri islamilaisissa maissa, eri kansallisuuksilla ja eri ryhmillä on omia kulttuurisia tapojaan. Näin esimerkiksi Qatarin, Egyptin tai Yhdysvaltojen muslimilla on paljon sekä yhteisiä että erilaisia käytäntöjä. Tässä kehittämissä emme paneutuneet näihin sinänsä erittäin mielenkiintoisiin ja relevantteihin kulttuurisiin eroihin, koska aihepiiri olisi laajentunut liian laajaksi tämän työn puitteisiin.

Toimme esille myös muslimien arjesta nousevia teemoja; miten islamin usko vaikuttaa käytännön elämään ylipäätään Suomessa. Tarkastelimme millaisia asioita tulee ottaa huomioon suomalaisessa koulussa ja koulumaailmassa liittyen kulttuuriin ja uskonnollisiin eroavaisuuksiin. Arjen käytännön tilanteista tarkastelimme yleisesti muslimien ruokavaliota ja pukeutumista. Koraani kieltää syömästä muun muassa sianlihaa tai muille kuin Jumalalle uhrattu eläintä. Ve-

renjuonti tai verta sisältävät ruoka-aineet eivät myöskään ole sallittuja. Veri tulee siis valuttaa lihasta ennen sen käyttöä. Sian nahasta tai luusta tehtyt liivateet ovat kiellettyjä. Islam kieltää myös alkoholin ja alkoholia sisältävien aineiden juomisen tai syömisen.

Koraanin pukeutumisohjeet ovat hyvin ylimalkaisia, jonka takia muslimeilla on erilaisia käsityksiä ”oikeasta” pukeutumisesta. Kuitenkin lähes kaikki sunniislamin koulukunnat määräävät, että miehen on julkisella paikalla tai rukoillessaan peitettävä vartalonsa navasta polviin. Naisten on peitettävä koko vartalonsa päästä varpaisiin lukuun ottamatta kasvoja ja käsiä. Naiset peittävät usein hiuksensa sekä suosivat pitkiä hameita joko uskontonsa, tottumuksensa tai sen vuoksi, että kulttuurissa sellainen on tavallista. Konservatiivit vaativat, että naisten on peitettävä myös kasvonsa. Monissa länsimaissa pukeutumisesta ei ole tehty mitään virallisia päätöksiä.

Muslimimaahanmuuttajat perheineen ovat voineet siirtyä pukeutumaan länsimaaisittain tai noudattaa oman lähtömaansa perinteistä pukeutumista. Muslimimaahanmuuttajan huivinkäyttö riippuu yleensä siitä, mikä on ollut yleinen käytäntö hänen kotimaassaan, eikä niinkään ole kyse henkilön uskonnollisuudesta. Esimerkiksi Suomessa valtaosa somalinalaisista käyttää edelleen huivia, kun taas kosovolaisista naisista ei juuri kukaan niin tee. Huivinkäytössä ei aina ole kyse pakottamisesta, mutta siihen saattaa liittyä myös pakottamista tai painostamista. Osa maahanmuuttajista on paennut kotimaastaan islamin uskontoa tai jotain sen tiukkaa tulkintaa, jolloin tällaiselle länsimaahan muuttaneelle naiselle on usein aivan selvää, että hän luopuu huivinkäytöstä.

Koulunkäynnin suhteen nostimme esille esikoulun ja peruskoulun opetuksessa muslimeille esiin tulevia poikkeuksellisia tilanteita, joiden käytänteitä myös kannattaisi pohtia ja sovitella yhdessä koulun opettajien kanssa. Nämä tilanteet liittyvät lähinnä oman uskonnon ja oman kielen opetukseen, taideaineiden opetukseen ja tyttöjen liikunnan opetukseen. Muslimioppilaille nähdään myös oman äidinkielen opetuksen olevan hyvin tärkeää. Heidän palaaminen kotimaahansa voi vaikeutua, jos lapsi ei ole opiskellut omaa kieltään koulussa, eikä osaa sitä. Samalla oman kielen opettaja voi olla koulussa myös kieli- ja kulttuuritulkki koulun, oppilaan ja tämän vanhempien välillä.

Lisäksi tarkastelimme muslimien kouluruokailua, jossa suurin rajoitus koskee siis sianlihan syöntiä. Tästä syystä kouluissa olisi hyvä olla tarjolla myös kasvisvaihtoehto. Ruokailuun liittyen muslimin arkeen voi kuulua myös paastoaminen. Suurin osa muslimivanhemmista ei vaadi paastoamista lapsilta, vaan se on pakollista ainoastaan aikuisille. Lisäksi he eivät edes salli sitä lapselle, mikäli nämä eivät näytä jaksavan koulutyötä. Nuorilla katsotaan kyllä olevan velvollisuus opetella paastoamaan, lähinnä viikonloppuisin.

Mielenkiintomme kohdistui myös uskonnon harjoittamiseen koulupäivän aikana sekä koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön. Uskovaisen muslimin tulisi rukoilla viisi kertaa päivässä ja periaatteessa oivalsimme sen olevan mahdollista muun muassa välituntien aikana. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin usein sopivan rukouspaikan löytyminen. Koulun ja kodin välinen yhteistyö on kaikille lapsille tärkeää, mutta maahanmuuttajien kohdalla se voi olla haasteellista yhteisen kielen puutteen vuoksi. Erilaisten tukitoimien, tulkkien ja oikean asennoitumisen kautta vältetään varmasti monelta ongelmalta. Erilaisista käytänteistä saadaan lisäksi tietoa puolin ja toisin, jotta välttyttäisiin turhilta väärinkäsityksiltä.

"Maijan" tarina opetti meille, kuinka erityisellä tavalla juuri ihmisten erilaisuus korostuu myös islamin uskonnossa. Opettajan tulee tulla tietoiseksi ja ymmärtää kunkin oppilaan lähtökohdat. "Maijan" mukaan islamin uskonnon merkitykseen oppilaan elämässä vaikuttavat erityisesti se, mistä maasta oppilas on lähtöisin. Edelleen toiset noudattavat islamin uskontoa elämän viitoittajana kovin tarkasti, toiset huomioivat uskontonsa opit vain osittain. Koulumaailmassa opettajan tulee ensisijaisesti tavata vanhempia riittävästi ja yhteisesti keskustella siitä, mikä vanhemmille uskonnon kautta tärkeää ja miten se mahdollistuu koulussa Suomessa. Keskusteluyhteyttä vanhempien kanssa ei voi ohittaa yhteisen kielen ja ymmärryksen puutteen vuoksi, vaan tuolloin tulee käyttää tulkkia. Näin vältetään etukäteen monelta ongelmalta ja koulutyöskentely voi rauhassa käynnistyä.

Kehittämistyömme aihetta voisi myöhemmin soveltaa käytäntöön esimerkiksi tekemällä ohjekirjasen "Muslimioppilas suomalaisessa koulussa" tai vastaavan suomalaisiin kouluihin. Opas olisi tarkoitettu molemmille osapuolille, eli miten suomalaisen koulun tulisi huomioida muslimioppilaan erityispiirteet sekä miten muslimioppilaan perheineen tulisi huomioida suomalaisen koulun piirteet.

LÄHTEET

Hämeen-Anttila, J. 2004. Islamin käsikirja. Keuruu, Otavan Kirjapaino Oy.

Hämeen-Anttila, J. 2006. Johdatus Koraaniin. Helsinki, Gaudeamus. 2. Korjattu painos.

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_converters_to_Islam

http://wikiislam.net/wiki/Neil_Armstrong_%28Conversion_to_Islam%29

<http://www.islamopas.com/shahada.html>

http://www.speed-light.info/miracles_of_quran/speed_of_light.htm

Kankkonen, T. 2008. Islam Euroopassa. Helsinki: Edita Prima.

"Maija". kieltenopettaja. 2013. Haastattelu 17.2.2013. Haastattelija Ropponen, M. Seinäjoki.

Muhammed, H. 2011. Yhtä erilaiset. Islam ja suomalainen kulttuuri. Helsinki: Teos.

Mustanoja, U.-M. 1999. Muslimiruokailuun liittyviä tapoja ja säännöksiä. Teoksessa Sakaranaho, T. & Pesonen, H. (toim.) Helsinki: Yliopistopaino.

Paavola, H. & Talib, M.-T. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Palonen, T. 1999. Suomalaisten musliminaisten pukeutuminen. Helsinki: Yliopistopaino. Teoksessa Sakaranaho, T. & Pesonen, H. (toim.) Helsinki: Yliopistopaino.